

zónságes művészetét nyilatkoztatja meg. Lírai teljességre (az érzésanyag tökéletes kibontására) talán *Igazán* című költeménye szolgálhat legmél-
több példával:

Mit tudom én igazán,
ki az apám, az anyám,
vallatom a szívemet,
dobogás a felelet.

Mit tudom én igazán,
ki csókjára vár a szám,
vallatom a szívemet,
sóhajtás a felelet.

Mit tudom én igazán,
merre van az én hazám,
vallatom a szívemet,
fájdalom a felelet.

Ezek súlyos szavak s még sem nagy szavak. Valódi költő beszéde. A *Magányos csillag, Minden árvák anyja, Feszület, Folyondár* s főként a kozmikus távlatú *Észak csillaga* című versek mind számottevő értékei mai líránknak. Ezekben művészi harmóniát érzünk, azt a varázst, mi egyébként valami gyakran még nem áll Erdélyi hatalmában. Aki egyes fordulatok szépsége, a nyelv frissége vagy a képek realizisztikus ereje iránt kevésbé fogékony: a hangulati teljességet, az intonált dallam töretlen vonalát igen sokszor nélkülözni fogja e kötet lapjain. A *Zrínyi halálában* pl. egymást váltogatják a szemlélet szebbnél-szebb képei; hanem a vers egésze meg nem komponálnak érzik; amely keresetlenek maguk a képek, oly keresetnek tűnik fel együttésük. A *Fagyöngy* is remek matériával dolgozik, de belőle nem bír művészi egységet teremteni s majdnem bombasztokban hangzik ki.

Petőfi visszhangja még az újabb termésben is elég gyakran kísért. Egyetlen példát idézek: „Őszutai este késő, hull a csillag, mint az eső, hull a csillag, mégis tele, telistele az ég vele.“ Ritmus is, hangulat is itt mintegy visszaüt Petőfi egyik legismeretebb szakaszára: „Ereszkedik le a felhő, Hull a fára őszi eső, Hull a fának a levele, Mégis szól a fülemile.“ Ilyen fülben megragadt hangzás-
emlékek mellett azonban akadnak részletek (dalszerűek is, leíróak is), mikben semmi sincs Petőfi frazeológiájából, de igenis van valami Petőfi lendületéből és szemléletéből. A *tanyára* című költemény megindítása

tájképi hangulatával közel jár Petőfi
enemű remekeihez:

Vadvizes téli legelő ez,
nem látni rajta árva lelket,
magányos héja csukja szárnyát
a esordakúton és figyelget.
A kútostorról szentmihálykor
a dongavedret lekasztják
s otthagyják a felcsuklott gémet,
vigyázza szentgyörgyig a pusztát.

Ezeket a falusi, tanyai képeket Erdélyi József nem „költi“, még csak nem is keresgéli őket össze gyermekemlékeiből. Költészetének egyik legfőbb varázsa éppen az, hogy a természet, annak mérhetetlenül gazdag egyszerűségét valóban a vérében hordja. Képzelmét nem kell mester-
ségesen stimulálnia, hogy színeket halmozzon holmi „műterem-tájképek“ megfestése végett. Itt, a nagyváros kövei között meglepő érintetlenségben őrzi környezetének benyomásait, s másból, mint ezekből, valójában alakítani is képtelen. Ezek erejét és szépségét viszont annyira érzi, hogy legszívesebben minden hozzáadás nélkül használja fel őket, s csak a foglalás módjában látni meg művészetét. Néha egy hétköznapi észleletet, néha valami paraszti közmondást alkalmaz, s érti a módját, hogy az észlelet érzéki frissességét megmentse vagy a szólás-mondásban lappangó magvat kifejtse s mintegy újra kicsiráztassa. A cifrázás annyira nem kenyerre, hogy nagy egyszerűségében helytel-közzel prózába is téved. A *Szélmalomsírató* című, egyébként erőteljes költeményben pl. két sora valósággal holmi kiscigazda-ujsgaikk hangnemébe csap át: „Mind kivesznek a szélmalomok az egész Alföldön nemsokára.“

Mi úgy érezzük, hogy Erdélyi József még nem érte el azt a magaslatot, melyre tehetsége — kemény önbírálat és tanulás árán — nyilván elsegíti. Egyelőre feilődőben érezzük, de — legkülönb darabjai alapján — azt is kétségtelennek véljük, hogy benne erős, értékes egyéniség bontakozik. Túlzó magasztalói is akadtak, de reméljük, hogy ezeknél — kik csak elkapatnák — külön irányítót lel önmagában, meg a magyar líra legnagyobb mestereiben.

Rédey Tivadar.

Jókai-emlékkiállítás a Nemzeti Múzeumban. A centenáris Jókai-ünnepségek során a Magyar Nemzeti Múzeum — úgy látszik — utolsónak lépett a nyilvánosság elé az elmúlt hó 15-én megnyitott Jókai-emlékkiállítással. A kupolacsarnok szigorú, kisarányú véreztetése, a nyolc tárlószekrény, a tizenhat asztalvitrin szinte kánonisztikus feladattá teszik az ilyen emlékkiállítás rendezését, melyek során a Jókai-kiállítás már a harmadik. Stílust és mérsékletet kényszerít a keretek merevsége és igen nehéz ezek közben az élet vonalát úgy vezetni, hogy egyik falnál vagy üveglapnál se szakadjon, vagy tükrözzék meg prokrusteszi hatással.

Rédey Tivadar, a Nemzeti Múzeum könyvtárosa szerencsésen alkotta meg az irodalomtörténeti csemegének illő kiállítást. A múzeum gazdag anyagának elrendezését nem fogta fel beavatkozásnak a költő egyéniségébe, nem igyekezett portraitirozni sem, hű maradt anyagához, és az egyes darabok önbecsét nem sikkasztotta el azzal, hogy illusztrációkat faragjon belőle Jókai életregényéhez.

Bizonyára rájött, hogy mennyire jobb és irodalmibb így a megközelítés kockázatos eszközeivel nem dolgozni. Ennek problematikus értékére különben egy-két kiállított plakett- és síremlékterv adott példát, melynek jellemző szándéka magtalan allegoriává süllyed. A kiállítás Jókai életének szinte nyárs-polgári emlékeit tárja elénk, csupa emberi dokumentumot. A költő anyagon felülbeigó életét, ami a nagy mesemondó fantáziájából, tolla alól burjánzott, nem is lehetett volna ezekkel megközelíteni. A polgár, Komárom szülőte, a márciusi ifjú, a közélet elithareosa és soknyelven eredményes diplomatája lép elénk ezekben az emlékekből, amelyek tudatos szerénységgel együtt azt a térképet adják, ahol az ő káprázatos szelleme a magyar kultúrának terepére volt. Az egyes adatoktól igyekezett tehát a rendező kéz távoltartani az utánfestést, az imitációt, miután feladata

csak a jelzet, a terepkitűzés volt. Ez a törekvés teszi a hasonló megoldásokkal ellentétben a kiállítást egységessé.

Nem esik széjjel az egyes vitrinek tartalma az anekdotázó, a pipázó, papucos, avagy a mesemondó-kosztümös Jókai külön figurájává, a költő képe együtt alakul ki az összes vonások kusza tartalmából.

A kiállítás időrendet követ. Egy szekrényben Jókai gyerekkorának és a szabadságharc előtt élt életének vannak materiális emlékei, írás az atyától, iskolai bizonyítvány, négysoros vers, a kilencéves gyermek műve. A zsenék között van a magyar költészet egy páratlan különlegességű emléke: A zsidó fiú című dráma, melyet Petőfi Sándor, a vándorszínművész másolt, hogy ismeretlen nevű költőtársa pályadíjat nyerhessen vele az Akadémián — mert idegen kézírás követeltek a pályázótól. Így fut azután körül az egész teremben Jókai pályája, hogy az utolsó vitrinben a megszállt területek centenáris ünnepségeivel záruljon le.

Ebben a kiterjedésben egy kivételes magyar író karrierjének látjuk állomásait. Királyi kitüntetés, nemzeti jubileum, főrendiházi tagság, a „művelt nyugat“ elismerése, francia írók tiszteleti lakomája, monumentális halotti gyász, utána rosszul sikerült és eredménytelen szobor- és síremlékpályázat. A monumentális hatást azonban nem ezek a jelek teszik reánk, egy kis nemzet erőlködése, hogy jutalmiaval megközelítse halhatatlan fiának érdemeit, hanem az írótól származó, a teremtés emlékeit őrző darabok. A vaskos kéziratkötetek egyenletesen hulló gyöngybetűkkel, az alkotás lázában is fölényes nyugalmat eláruló jegyzetek, zsebkönyvecskék egy tenger masszív mozdulatlanságának fodrozó felületét sejtetik meg.

A Jókai-emlékkiállítás egészben azt mutatja, hogy a Magyar Nemzeti Múzeum Széchenyi-könyvtára Jókai emlékeit nagyszerű teljességben őrzi.

Balogh László.